

A photograph of a wolf walking across a gravel road in a rural landscape. The wolf is in the center of the frame, walking from left to right. In the background, there are people and a car on a dirt path, and a forest in the distance.

Wolves in Gelderland (NL)

Facts and impact

Brussels, 21 september 2023

 provincie
Gelderland

Preface

The wolf is back in the Netherlands and their number is increasing every year. There has been – since mid-August- an increase in the number of deaths of sheep and ponies due to wolf attacks. This is a cause of anxiety and concern among animal owners and residents. Not only in Gelderland but also in other Dutch provinces the number of wolves is increasing, in these provinces the wolf are also attacking larger animals such as cows.

The Province of Gelderland assists animal owners in ways to help them protect their animals. This is done through subsidies for permanent and temporary emergency fences and compensation for animals that have been killed. A so called wolf consultant is available to advise and help the animal owners free of charge. Together with the affected municipalities we work to reduce anxiety and concern among the animal owners and residents.

However we are convinced preventive measures will not be enough in a densely populated country like the Netherlands. We want to be able to properly manage the number of wolves. In the same way we do with boars and deer. For that, the wolf's protected status must be adjusted. In other European countries, there are also appeals for better management of the wolf.

The EU recognises the danger of the wolf and the first steps are being taken to adjust the wolf's protected status. We welcome this. We urge the European Commission to work on this as soon as possible.

Harold Zoet, regional minister, for Agriculture, Nature and Nitrogen in Gelderland

Voorwoord

De wolf is terug in Nederland en het aantal wolven neemt jaarlijks toe. We zien sinds half augustus in Gelderland voor het eerst een substantiële toename van doodgebeten schapen en pony's door wolven. Dat levert veel onrust en zorgen op bij dierhouders en inwoners. Ook in andere provincies zijn er meer wolven en inmiddels zijn ook grotere dieren zoals koeien aangevallen.

Wij helpen dierhouders om hun dieren beter te beschermen. Dat doen we met geld voor hekken, tijdelijke noodhekken en schadevergoeding voor gedode dieren. Dierhouders kunnen ook gratis hulp en advies krijgen van een wolvenconsulent. We werken samen met gemeenten om onrust onder dierhouders en inwoners te verminderen.

We zijn ervan overtuigd dat preventieve maatregelen niet voldoende zullen zijn in een dichtbevolkt land als Nederland. We willen het aantal wolven goed kunnen beheren. Net zoals we dat doen met zwijnen en herten. Daarvoor moet de beschermde status van de wolf aangepast worden. Ook in andere Europese landen klinkt de roep om beter beheer van de wolf.

De EU herkent het gevaar van de wolf en de eerste stappen worden gezet voor een aanpassing van de beschermde status van de wolf. Daar zijn we blij mee. We pleiten er bij de Europese Commissie voor om zo snel mogelijk werk te maken hiervan.

Harold Zoet, gedeputeerde landbouw, natuur en stikstof.

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	4
1.1	Aanleiding	4
1.2	Toelichting op de inhoud	5
2	Feitelijke informatie	6
2.1	(Interprovinciaal) Wolvenbeleid	6
2.1.1	Provincies werken zoveel mogelijk samen aan beleid en uitvoering	6
2.1.2	In Gelderland gebeurt veel	7
2.2	Aanwezigheid van wolven in Gelderland en daarbuiten	7
2.2.1	Monitoring en registratie van waarnemingen	7
2.2.2	Voortgangsrapportages aanwezigheid wolven	8
2.3	Schade aan vee	9
2.3.1	Hoe is het geregeld?	9
2.3.2	Situatie in Gelderland	10
2.3.3	Situatie op de Veluwe	10
2.4	Preventie	12
2.4.1	Initiatief uit de sector, de Gelderse wolvencommissie	12
2.4.2	Gelderland ondersteunt met subsidie	13
2.5	Achtergrondinformatie	13
3	Impact	14
	Bijlagen	15

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Op 4 september 2023 nodigde de Europese Commissie lokale gemeenschappen, wetenschappers en andere betrokken partijen uit om data aan te leveren over de wolvenpopulatie en zijn impact. Graag maakt provincie Gelderland gebruik van deze gelegenheid en met deze informatiebundel geven we daar invulling aan. Uiteraard zijn wij bereid deze nader toe te lichten of voor vertaling van specifieke onderdelen te zorgen als daar behoefte aan is. Neemt u in dat geval contact op via provincieloket@gelderland.nl.

1.2 Toelichting op de inhoud

De eerste wolf vestigde zich in 2018 op de Noord-Veluwe in Gelderland. Begin 2019 voegde zich hier een tweede wolf bij. Dit paartje kreeg sinds 2019 ieder jaar jongen. Inmiddels is er op de Veluwe sprake van 7 territoriale paren of roedels zodat nu al sprake is van vele tientallen wolven. Ook worden onze inwoners elders in de provincie regelmatig geconfronteerd met zwervende wolven en de gevolgen daarvan. De impact daarvan op de samenleving is groot. Aanleiding voor het college van Gedeputeerde Staten om in haar coalitieakkoord 2023-2027 'Gewoon doen' in te gaan op deze ontwikkeling en de zorgen die daarbij horen.

“We willen lobbyen zodat de beschermde status van de wolf naar beneden gaat, zodat we beheer maatregelen kunnen nemen als dat nodig mocht zijn”

Uit: Coalitieakkoord 2023-2027 'Gewoon doen'

De Nederlandse provincies werken zoveel mogelijk samen op dit dossier. Informatie over de aanwezigheid van wolven en de door de wolven veroorzaakte schades wordt daarom centraal verzameld door de gezamenlijke werkorganisatie BIJ12. Ook ontwikkelen we gezamenlijk beleid met een Interprovinciaal Wolvenplan. Wolven houden zich niet aan grenzen en in deze informatiebundel beperken we ons daarom niet tot alleen Gelderland. We hebben gekozen voor een opzet met korte toelichtingen en digitale links naar de relevante data zodat u altijd beschikt over de meest actuele stand van zaken. Zo kunt u bijvoorbeeld binnenkort ook gemakkelijk onze gezamenlijke voortgangsrapportage vinden die op 27 september verschijnt.

2 Feitelijke informatie

2.1 (Interprovinciaal) Wolvenbeleid

2.1.1 Provincies werken zoveel mogelijk samen aan beleid en uitvoering

De 12 Nederlandse provincies zijn wettelijk verantwoordelijk voor het natuurbeleid in relatie tot wolven. Dat richt zich op soortenbescherming, monitoring, tegemoetkoming in de faunaschade en het verlenen van ontheffingen. De provincies werken zoveel mogelijk samen bij het maken van wolvenbeleid. Door de sterke toename van de aantallen door Nederland zwerfende wolven hebben de provincies vanuit het Interprovinciaal Overleg (IPO) het Interprovinciaal Wolvenplan vastgesteld. Het beleid gaat onder andere in op de bescherming, monitoring, communicatie en maatregelen rond wolven.

Meer informatie vindt u in het [Interprovinciaal Wolvenplan](#).

Actualisatie wolvenbeleid in april 2023

In april 2023 hebben we een addendum vastgesteld waarin we het wolvenbeleid op onderdelen hebben geactualiseerd. Het addendum gaat in op preventieve maatregelen, de tegemoetkomingsregeling en de interventierichtlijnen. Het addendum is tot stand gekomen omdat de ontwikkelingen rondom het wolvendossier zodanig zijn dat, om tot de opstelling van een nieuw geactualiseerd wolvenplan te komen, meer afstemming en nader onderzoek nodig is.

Meer informatie vindt u in het [Addendum bij het Interprovinciaal Wolvenplan](#).

Nieuwe richtlijnen

In april 2023 zijn ook de nieuwe interventierichtlijnen vastgesteld. Daarmee wordt invulling gegeven aan het beleid, het is een uitvoeringsgericht document. In deze richtlijnen wordt voor verschillende situaties duiding gegeven aan de juridische en beleidsmatige kaders die in het wolvenplan zijn uiteengezet. De richtlijnen zijn bedoeld voor bestuurders, beheerders en uitvoerders als hulpmiddel bij het inschatten van situaties en het bepalen van de handelwijzen die daarbij horen. Er is gekozen voor een escalatieladder voor probleemsituaties met wolven. Zoals in situaties tussen wolf en mens en wolf en hond. Voor probleemsituaties tussen wolven en vee is ook een uitwerking gemaakt. Gelderland wil de komende periode benutten om tot een scherpere definitie van probleemsituaties met wolven te komen.

Meer informatie vindt u in de [interventierichtlijnen](#).

2.1.2 In Gelderland gebeurt veel

Gelderland doet veel om haar wettelijke taken als bevoegd gezag in het kader van de Wet Natuurbeheer waar te maken. In de Gelderse politiek is recent uitgebreid gesproken over de wolf en welke koers wij daarin willen varen. Meer informatie vindt u in [de stukken die horen bij het debat](#) over de wolf op 5 juli 2023 in Provinciale Staten van Gelderland. Voorafgaand aan het debat hebben wij een [stand van zaken](#) opgemaakt.

Tijdens het debat zijn de volgende moties aangenomen waar het College van Gedeputeerde Staten momenteel invulling aan geeft, deze moties zijn integraal als bijlage bij deze informatiebundel gevoegd:

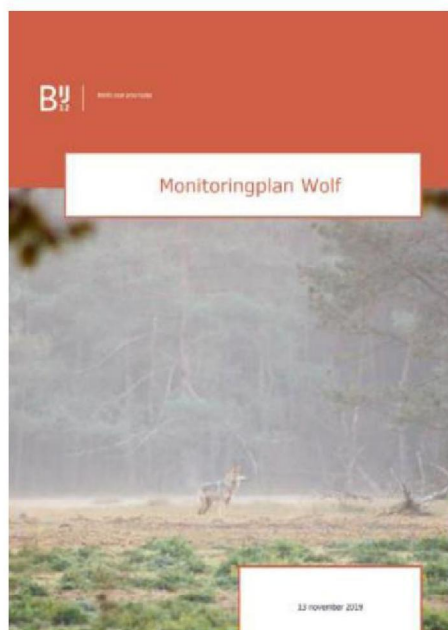
- Motie 23M34 BBB e.a. Aanvullend onderzoek naar hybridisatie van de wolf
- Motie 23M35 BBB e.a. Beheermogelijkheden van de wolf
- Motie 23M38 CDA e.a. Vaststelling instandhoudingsdoelen wolf

Informatie over de wolf in Gelderland vindt u op onze [webpagina's over de wolf](#).

2.2 Aanwezigheid van wolven in Gelderland en daarbuiten

2.2.1 Monitoring en registratie van waarnemingen

Op 13 november 2019 verscheen het Monitoringsplan wolf. De wolven in Nederland maken momenteel hoofdzakelijk deel uit van de Centraal-Europese laagland wolvenpopulatie. Die situatie komt sterk overeen met Duitsland. In het monitoringplan is daarom de Duits-Poolse monitoringsstandaard (Reinhardt e.a., 2015) waar mogelijk overgenomen. Bij de monitoring wordt er onderscheid gemaakt tussen zwervende wolven en een territorium van een individu, paar of roedel.

Actieve en passieve monitoring

Er wordt bij wolvenmonitoring onderscheid gemaakt tussen passieve en actieve monitoring. Bij passieve monitoring heeft het publiek een belangrijke rol. Eenieder kan via het wolvenmeldpunt waarnemingen doorgeven die vervolgens worden gevalideerd en geclassificeerd. Onder actieve monitoring worden alle handelingen verstaan waarbij gericht en deskundig activiteiten worden

ondernomen om actief waarnemingen te verzamelen. De nadruk ligt daarbij op sporenonderzoek, beeldopnamen met cameravallen, genetische analyse en onderzoek aan dood aangetroffen wolven. Zowel actieve als passieve monitoring vereisen een systematische aanpak en goede procedures om data op correcte wijze te kunnen valideren en toegankelijk op te slaan en worden jaarrond consequent toegepast.

Meer informatie vindt u in het [Monitoringsplan wolf](#).

2.2.2 Voortgangsrapportages aanwezigheid wolven

Om zekerheid te krijgen over of een spoor daadwerkelijk van een wolf is, wordt – als dat mogelijk is – DNA-onderzoek als meest zekere onderzoeksmethode ingezet. De DNA-monsters van gedode of gewonde landbouwhuisdieren waarvan is vastgesteld dat het om een wolf gaat, worden één keer per kwartaal voor een tweede keer onderzocht door WENR (Wageningen Environmental Research). Gelijktijdig worden daarbij ook andere monsters van wolvensporen onderzocht. Bijvoorbeeld keutelmonsters, haren, DNA uit bijtewonden van wilde hoefdieren en DNA van eventuele dood aangetroffen wolven. Dit aanvullende onderzoek is bedoeld voor monitoring van de wolvenpopulatie in Nederland. De tweede genetische analyse richt zich op vaststellen van het geslacht en het exacte individu. Deze methode zoomt in op stukjes van het DNA die samen een profiel vormen dat voor elke individuele wolf uniek is. Van elk geselecteerd monster wordt zo'n DNA-profiel opgesteld. Zo kan achterhaald worden of het om een nieuw individu gaat of een individu dat al eerder is waargenomen. Aan de hand van de resultaten kan ook worden vastgesteld of een wolf zich heeft gevestigd en of er kans is op nakomelingen. De profielen kunnen worden uitgewisseld tussen onderzoekers in diverse landen. Dit is georganiseerd vanuit het Central European wolf-consortium.

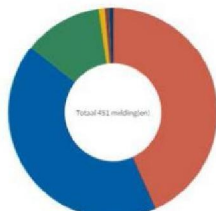
Verhouding type zekere wolvenwaarneming

Het diagram geeft een beeld van meldingen van zekere waarnemingen die bij het Wolfmeldpunt zijn binnengekomen in de periode van 9 februari - 30 april 2023.

Ernsttotal

☐ Wolf gezien/wildcamerabeelden ☐ Wolfenuitwerpsel
☐ Schademeldingen landbouwhuisdier ☐ Kadaver van een wild dier
☐ Overig ☐ Wolfspoor en/of postafdrak

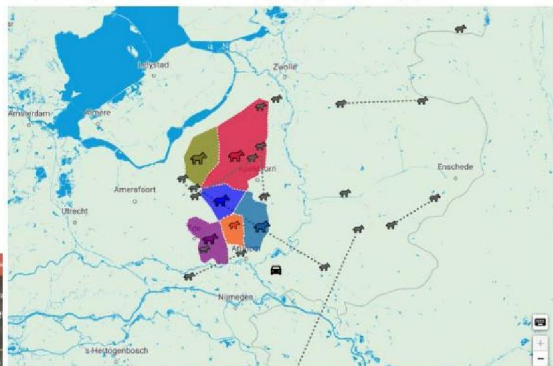
Verdeling van waarnemingstype

Monitoring 9 februari - 30 april 2023

De kaart geeft de gebieden weer waar in de periode van 9 februari tot en met 30 april 2023 met zekerheid wolven aanwezig waren in Nederland. Via DNA-analyse was het in een aantal gevallen mogelijk om de individuen te achterhalen. Wanneer u op de iconen klikt, krijgt u meer informatie over de betreffende wolven. Ook is het mogelijk om op de kaart in te zoomen. De betekenis van de iconen is onder de kaart uitgelegd. In Tabel 1 (onder de kaart) wordt een overzicht gegeven van de wolven die op dit moment in Nederland gevestigd zijn en van de wolven die de afgelopen periode door Nederland trokken.

☐ Roodst Zuidwest-Drenthe/Zuidoost Fryslân ☐ Wolfenpaar Midden-Drenthe ☐ Roodst Noord-Veluwe
☐ Wolfenpaar Noordwest-Veluwe ☐ Roodst Midden-Veluwe ☐ Wolfenpaar Zuidwest-Veluwe
☐ Wolfenpaar Zuidwest-Veluwe ☐ Wolf De Grote Heide ☐ Zwervende wolven
☐ Lijn tussen DNA-geen overvende wolven (N.B. dit is niet de daadwerkelijk gelopen route) ☐ Aanrijding met wolf

9 februari - 30 april 2023

Voortgangsrapportage over de activiteit van de wolf in Nederland

Lees verder

In deze rapportage...
 Same...
 Kaart...
 Monitoring in de provincies...
 Afhandeling schade...
 Nieuws uit de provincies...
 Overig wolfennieuws...
 Categorie...
 Download de rapportage als pdf...
 Foto: Cees van Kempen (opdracht: Wildlife Production)

De nieuwe rapportage over de periode 1 mei tot 31 juli 2023 verschijnt op 27 september!

Meer informatie vindt u in de [voortgangsrapportage](#).

2.3 Schade aan vee

2.3.1 Hoe is het geregeld?

Schade door de wolf aan gehouden dieren komt voor een tegemoetkoming in aanmerking. Daarop zijn de beleidsregels tegemoetkoming faunaschade Gelderland van toepassing. Bij12, de gezamenlijke werkorganisatie van de provincies, verzorgt de afhandeling van de taxatie en uitbetalingen. Op basis van de melding en beelden wordt beoordeeld of nader onderzoek nodig is. Is dat het geval, dan komt er zo snel mogelijk een taxateur langs voor een veldbezoek, sporenonderzoek, sectie van het kadaver en DNA-afname. Ook als een gehouden dier gewond is en behandeld moet worden door een dierenarts, verlenen wij een tegemoetkoming in de kosten. Het bepalen van de waarde van gedode en gewonde schapen is afhankelijk van factoren zoals ras, geslacht, leeftijd, dracht, gebruiksdoel, stamboek, wel of niet biologische bedrijfsvoering, de gezondheidsstatus van het bedrijf of van het individuele dier. Bij12 werkt met een vastgestelde richtlijn voor de taxatie bij wolvenschade aan landbouwhuisdieren.

Meer informatie over de afhandeling van schade vindt u:

- in de [beleidsregels tegemoetkoming faunaschade Gelderland](#).
- in de [richtlijn taxatie wolvenschade aan landbouwhuisdieren](#) van Bij 12.
- op de [webpagina schade melden](#) van Bij12.
- in de [factsheet 'Cijfers schade door wolf'](#) van Bij12

2.3.2 Situatie in Gelderland

Met de toename van het aantal wolven in Gelderland is ook de schade toegenomen. Zie daarvoor de navolgende tabel.

Totaal aantal binnengekomen meldingen vs totaal aantal opvolgende meldingen per kalenderjaar

Bovenstaande tabel geeft voor 2023 uiteraard een momentopname. Tot 1 januari 2023 hebben wolven in Gelderland aantoonbaar 227 gehouden dieren gedood bij 72 wolvenaanvallen. Het eerste bekende schadegeval in Gelderland was op 5 april 2018 in Ruurlo. Van de 119 onderzochte gevallen was bij 15 x diersoort onbekend of geen DNA resultaat, 2 x goudjakhals, 17 x hond, 1 x wolfshond, 12 x vos en 1 x (naar verwachting) menselijk handelen. Bij de 300 totaal onderzochte slachtoffers (dus niet alleen van de wolf) ging het 1 x om een geit en 2 x om een kalf (ook Schotse hooglander), 2 x pony en 1 konijn welke door een hond bleek te zijn doodgebeten. De overige 293 was schaap. In totaal is door DNA op gedode dieren aangetoond dat het om 19 individuele wolven gaat.

Meer informatie met duiding over wolvenschade in Gelderland vindt u [in dit overzicht](#).

2.3.3 Situatie op de Veluwe

De Veluwe blijkt als groot aaneengesloten natuurgebied bijzonder in trek bij wolven. Er is sprake van een ruim aanbod van wilde prooidieren. Helaas is er ook sprake van een sterk toenemend aantal aanvallen op gehouden dieren. Zie daarvoor het onderstaande overzicht met recente schadegevallen waarbij naar verwachting de wolf de veroorzaker was. Ter vergelijking is de situatie van 2022 in dezelfde periode weergegeven.

Datum melding	Locatie aanval	Provincie	Prooidier	Gewond	Dood	Diersoort
18-9-2023	Emst	Gelderland	Scha(a)p(en)		3	Nog niet bekend
18-9-2023	Uddel	Gelderland	Scha(a)p(en)		1	Nog niet bekend
18-9-2023	Emst	Gelderland	Scha(a)p(en)	1	9	Nog niet bekend
17-9-2023	Emst	Gelderland	Scha(a)p(en)	5	0	Nog niet bekend
16-9-2023	Uddel	Gelderland	Scha(a)p(en)		2	Nog niet bekend
14-9-2023	Elspeet	Gelderland	Pony		1	Nog niet bekend
14-9-2023	Epe	Gelderland	Scha(a)p(en)		8	Nog niet bekend
14-9-2023	Uddel	Gelderland	Scha(a)p(en)		1	Nog niet bekend

Datum melding	Locatie aanval	Provincie	Prooidier	Gewond	Dood	Diersoort
14-9-2023	Uddel	Gelderland	Scha(a)p(en)		2	Nog niet bekend
13-9-2023	Ermelo	Gelderland	Scha(a)p(en)		2	Nog niet bekend
11-9-2023	Elspeet	Gelderland	Scha(a)p(en)		5	Nog niet bekend
8-9-2023	Elspeet	Gelderland	Scha(a)p(en)		4	Nog niet bekend
6-9-2023	Elspeet	Gelderland	Scha(a)p(en)	1	2	Nog niet bekend
5-9-2023	Elspeet	Gelderland	Scha(a)p(en)		1	Nog niet bekend
5-9-2023	Elspeet	Gelderland	Scha(a)p(en)		1	Nog niet bekend
5-9-2023	Elspeet	Gelderland	Scha(a)p(en)	2	1	Nog niet bekend
3-9-2023	Ermelo	Gelderland	Scha(a)p(en)		3	Nog niet bekend
1-9-2023	Uddel	Gelderland	Scha(a)p(en)	1	2	Nog niet bekend
1-9-2023	Ermelo	Gelderland	Scha(a)p(en)	2	4	Nog niet bekend
31-8-2023	Elspeet	Gelderland	Scha(a)p(en)		3	Nog niet bekend
29-8-2023	Ermelo	Gelderland	Scha(a)p(en)	2	2	Nog niet bekend
28-8-2023	Elspeet	Gelderland	Scha(a)p(en)	1	2	Nog niet bekend
28-8-2023	Emst	Gelderland	Scha(a)p(en)		3	Nog niet bekend
27-8-2023	Elspeet	Gelderland	Scha(a)p(en)	5	2	Nog niet bekend
26-8-2023	Uddel	Gelderland	Scha(a)p(en)		1	Nog niet bekend
25-8-2023	Uddel	Gelderland	Scha(a)p(en)		1	Nog niet bekend
22-8-2023	Ermelo	Gelderland	Scha(a)p(en)	3	1	Nog niet bekend
16-8-2023	Ermelo	Gelderland	Scha(a)p(en)		5	Nog niet bekend
15-8-2023	Ermelo	Gelderland	Scha(a)p(en)	2	8	Nog niet bekend
10-8-2023	Ermelo	Gelderland	Scha(a)p(en)	2	2	Nog niet bekend

Ter vergelijking de situatie in 2022 op de Veluwe in deze periode:

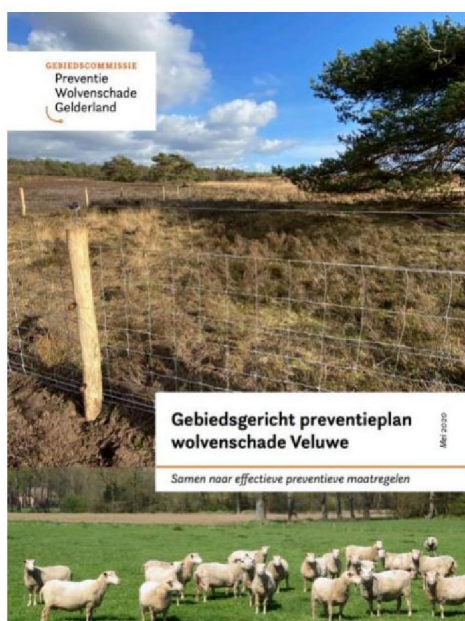
Datum melding	Locatie aanval	Provincie	Prooidier	Gewond	Dood	Diersoort
3-9-2022	Udde	Gelderland	Scha(a)p(en)	2	0	hond
31-8-2022	Arnhem	Gelderland	Scha(a)p(en)	0	4	wolf
27-8-2022	Uddel	Gelderland	Scha(a)p(en)	0	3	wolf
26-8-2022	Elspeet	Gelderland	Scha(a)p(en)	4	8	wolf

2.4 Preventie

2.4.1 Initiatief uit de sector, de Gelderse wolvencommissie

De Gelderse wolvencommissie bestaat uit vertegenwoordigers van veehouderij, terrein-eigenaren en gemeenten. De commissie startte in 2019 op initiatief van de schapen- en geitenhouderij en richt zich op de preventie van wolvenschade in Gelderland. Zij adviseert over het beschermen van vee tegen de wolf en informeert en betreft dierhouders hierbij.

Meer informatie over het werk van de Gelderse wolvencommissie vindt u op [de webpagina's van de wolvencommissie](#).

2.4.2 Gelderland ondersteunt met subsidie

Gelderland ondersteunt dierhouders met subsidie voor wolfwerende maatregelen. Er zijn verschillende manieren om schapen en geiten in het leefgebied van de wolf te beschermen met wolfwerende maatregelen.

Meer informatie over subsidie voor wolfwerende maatregelen vindt u op de [subsidiepagina 'Voorkomen van schade door wolven'](#).

2.5 Achtergrondinformatie

De gezamenlijke provincies lieten onderzoek uitvoeren naar de terugkeer van de wolf in Nederland en de juridische aspecten die daarbij aan de orde zijn. Deze documenten zijn ook vertaald naar het Engels.

Meer informatie vindt u in:

- de [studie 'De wolf terug in Nederland'](#)
- de [publicatie van de Wageningen University & Research](#)
- juridisch onderzoek (nl): ['De juridische bescherming van de wolf in Nederland en in een aantal andere Europese landen'](#)
- juridisch onderzoek (eng): ['The legal protection of wolves in the Netherlands and in a number of other European countries'](#)

3 Impact

Cedeputeerde Zoet: “De wolf is terug in Nederland en het aantal wolven neemt jaarlijks toe. We zien sinds half augustus op de Veluwe voor het eerst een substantiële toename van doodgebeten schapen en pony's door wolven. Dat levert veel onrust en zorgen op bij dierhouders en inwoners. Ook in andere provincies zijn er meer wolven en inmiddels zijn ook grotere dieren zoals koeien aangevallen.

Provincie Gelderland wil het aantal wolven goed kunnen beheren. Net zoals we dat doen met zwijnen en herten.

Daarvoor moet de beschermde status van de wolf aangepast worden. We pleiten hiervoor bij de Europese Commissie. Ook in andere Europese landen klinkt de roep om beter beheer van de wolf. Brussel staat inmiddels open voor een aanpassing van de beschermde status van de wolf. Daar zijn we blij mee.

Daarnaast helpen we dierhouders om hun dieren beter te beschermen. Dat doen we met geld voor hekken, tijdelijke noodhekken en schadevergoeding voor gedode dieren. Dierhouders kunnen ook gratis hulp en advies krijgen van een wolvenconsulent. We werken samen met gemeenten om onrust onder dierhouders en inwoners te verminderen.”

Informatieavonden

Als provincie organiseren we momenteel samen met gemeenten op de Veluwe informatieavonden. Meest recent op 19 september in Ermelo en volgende week in Nunspeet. Tijdens de informatieavonden voor dierhouders en inwoners lopen de emoties hoog op en dat is begrijpelijk. Een goede weergave van de impact vindt u in de nieuwsberichten van [de Stentor](#) en van [Omroep Gelderland](#).

Deze gemeenten hebben aangegeven hun zorgen ook schriftelijk te willen uiten met het verzoek aan de provincie Gelderland om deze zorgen aan de Europese Commissie over te brengen.

Bijlagen

- Motie 23M34 BBB e.a. Aanvullend onderzoek naar hybridisatie van de wolf
- Motie 23M35 BBB e.a. Beheermogelijkheden van de wolf
- Motie 23M38 CDA e.a. Vaststelling instandhoudingsdoelen wolf
- Factsheet BIJ12 supports Dutch provinces
- Factsheet BIJ12 wolfdamages in the Netherlands

23M34
H

Gelderland

PARTIJ VOOR DE VRIJHEID

Titel: Aanvullend onderzoek naar hybridisatie van de wolf

Motie (art. 33 Reglement van Orde)

Provinciale Staten van Gelderland, in vergadering bijeen op 04 juli 2023

gehoord de beraadslagingen, overwegende dat

- provinciale staten op 14 juni jl. een aantal experts hebben gehoord over de ontwikkelingen met – en beheermogelijkheden van wolven in Gelderland;
- provinciale staten hier in een oordeelsvormende vergadering op 21 juni jl. hebben gesproken
- de wolf een diersoort is die onder Europese en Nederlandse wet- en regelgeving beschermd wordt, mede op basis van het vermeende raszuivere DNA-profiel,
- wolven in principe geen gevaar voor mensen vormen, mits deze hun natuurlijke schuwe gedrag behouden en mensen mijden,
- de experts van o.a. de Zoogdiervereniging aangeven dat wolven, die mensen dichtbij benaderen, alsmede hybride wolven (kruisingen van wolven met honden), een gevaar voor mens en dier kunnen vormen,
- het van belang is om vast te stellen of we bij wolven die dergelijk gedrag vertonen (aanvallen of verlies van natuurlijke schuwheid) te maken hebben met hybride wolven of raszuivere wolven,
- DNA-onderzoek kan uitwijzen of we te maken hebben met raszuivere of niet-raszuivere (hybride) wolven,
- de beschermde status van de wolf vervalt wanneer deze hybride blijkt te zijn,
- hybride wolven, volgens de experts, onwenselijk en zelfs gevaarlijk gedrag kunnen vertonen,
- van raszuivere wolven kan worden bepaald – evenals van hybride wolven – tot welke populatie(s) zij behoren.

Constaterende dat,

- De data van de DNA-onderzoeken, welke tot op heden niet beschikbaar zijn gesteld, dan wel onvolledig lijken ofwel – volgens de experts - geen hybridisatie bij wolven in Nederland hebben aangetoond,

roept Gedeputeerde Staten op

- om een aanvullende opdracht verstrekken aan tenminste een 2-tal (expertise – contra expertise) nieuwe onderzoekslaboratoria, welke erkend en deskundig zijn, voor het uitvoeren van DNA-onderzoeken, waarin ook hybridisatie wordt onderzocht, zodat deugdelijke DNA-data beschikbaar komen voor de provincie, waarmee PS kan vaststellen of er al dan niet sprake is van raszuiverheid en afkomst van de onderzochte wolven.
- De kosten hiervoor te dekken uit de structureel beschikbare middelen van het budget voor natuur,

en gaat over tot de orde van de dag.

PARTIJ VOOR DE VRIJHEID

Titel: Beheermogelijkheden van de wolf

Motie (art. 33 Reglement van Orde)

Provinciale Staten van Gelderland, in vergadering bijeen op 04 juli 2023

gehoord de beraadslagingen,

overwegende dat

- provinciale staten op 14 juni jl. een aantal experts hebben gehoord over de ontwikkelingen met – en beheermogelijkheden van wolven in Gelderland,
- provinciale staten hier in een oordeelsvormende vergadering op 21 juni jl. hebben gesproken
- GS in hun coalitieakkoord 'Gewoon doen' aangeven te lobbyen zodat de beschermde status van de wolf naar beneden gaat, zodat zij beheersmaatregelen kunnen nemen als dat nodig mocht zijn
- de wolf een diersoort is die onder Europese en Nederlandse wet- en regelgeving beschermd wordt,
- het mogelijk is om handelend op te treden bij i.c. het beheer van individuele wolven die problemen veroorzaken, waaronder bijvoorbeeld herhaaldelijk aanvallen op beschermd vee, door mensen gehouden dieren of het benaderen van mensen, en dit toegestaan is, wanneer andere maatregelen niet werken,
- beheer van de wolf toegestaan is wanneer hiermee de gunstige staat van instandhouding van de soort niet in geding komt,
- het aan Provinciale Staten is om te definiëren wat een 'probleemwolf' is,
- Provinciale Staten uiting willen geven aan hun bezorgdheid enerzijds en anderzijds aan hun zorgvuldigheid, met betrekking tot de ontwikkeling van de populatie wolven en de verontrustende gevolgen in Nederland en in het bijzonder in Gelderland,

constaterende dat,

- de wolf voor veel problemen zorgt zoals verkeersongevallen, aanvallen op beschermd vee en door mensen gehouden dieren, onrust bij de bevolking veroorzaakt, alsmede mogelijke verspreiding van dierziekten,
- de wolvenpopulatie explosief gegroeid is en de verwachting en prognoses van experts is dat deze de komende jaren nog fors zal toenemen,
- het hier de populatie van de Centraal Europese wolf betreft, die vanwege forse groei nu de dichtbevolkte delen van Nederland heeft bereikt
- de provinciale politiek een eigen instrumentarium heeft, waarmee zij onwenselijke situaties in de fauna kan sturen, te weten 'opdrachten, vrijstellingen en ontheffingen',
- andere landen in Europa wel al gebruik maken van de – door de wet aan hen toegekende bevoegdheden – om tot een ruimere invulling van het beheren van faunapopulaties te kunnen overgaan,
- de Europese Commissie oproept om de beschermde status van de wolf te verlagen vanwege de populatiegroei en de problemen die dit veroorzaakt,
- andere alternatieve preventieve maatregelen, zoals wolfwerende hekken, kuddebeschermingshonden niet werken, praktisch onuitvoerbaar of veel te duur zijn,

roept Gedeputeerde Staten op om

- te formuleren wat een probleemwolf is en dit aan de Staten voor te leggen
- te bepalen welke correctieve maatregelen van faunabeheermaatregelen kunnen worden ingezet
- het maximaal inzetten van het beschikbare wettelijke instrumentarium voor faunabeheer, voor die wolven die voor problemen zorgen en gaat over tot de orde van de dag

-----
Eric Kemperman
BBB

Arjen Tolkamp
CDA

Gerrit Aversch
SGP

Freek Rebel
CU

Inge Klein Gunnewiek
VVD

Elrie Bakker-Derks
JA21

Marjolein Faber
PVV

Anita van Iperen
FvD

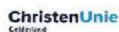

Anton van Straten
50Plus

V cda, BBB, vvd, cu, sgp
T

23M38

~~andere partijen~~

Titel: vaststelling instandhoudingsdoelstelling wolf

Motie (art. 33 Reglement van Orde)

Provinciale Staten van Gelderland, in vergadering bijeen op 4 juli 2023

Constaterende dat:

Uit de antwoorden gegeven door de experts tijdens de beeldvorming omtrent de beheermogelijkheden van de wolf bleek dat er geen juridische definitie is inzake de gunstige staat van instandhouding van de wolven populatie. De gunstige staat van instandhouding van de wolven populatie is afhankelijk van een ecologisch oordeel, dit ecologisch oordeel heeft nog niet plaats gevonden voor de Centraal Europese wolf (CE) wolf.

Overwegende dat:

Zonder een kwantificering van het aantal wolven dat nodig is voor de gunstige staat van instandhouding van de Centraal Europese wolf en de bijdrage die Nederland, en specifiek Gelderland, hieraan bijdragen een doel niet inzicht is. Een duidelijk doel helpt vaak voor de implementatie van maatregelen. Een Europese instandhoudingsdoel voor de CE wolf kan ook bijdragen tot verdere onderbouwing van een Minimum Viable Population doel voor Gelderland.

Verzoeken GS:

Om, indien mogelijk in IPO verband, de minister op te roepen om, samen met de andere landen van het leefgebied van de Centraal Europese wolf, het instandhoudingsdoel van de wolvenpopulatie te kwantificeren.

Om vooruitlopend op deze Europese kwantificering van de wolvenpopulatie, zelfstandig voor Gelderland een minimum (0), maximum en een minimum viable population doel vast te stellen, naar Frans voorbeeld.

en gaan over tot de orde van de dag.

CDA
Arjan Tolkamp

VVD
Inge Klein Gunnewiek

BBB
Erik Kemperman

CU
Freek Rebel

SGP
Gerrit Aversch

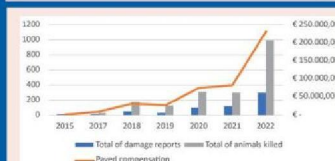
WOLVES IN THE NETHERLANDS

LIVESTOCK DAMAGE

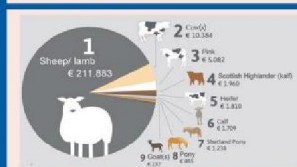
- Compensation
- Taxation reports & DNA analyses
- Subsidy prevention measures
- Information/Education of precautionary actions

Fixed fence
power wires
Norm:
1.20 high
5 wires or net
4.5 kV electric

Number of
damage reports,
animals killed and
payed allowance
per year

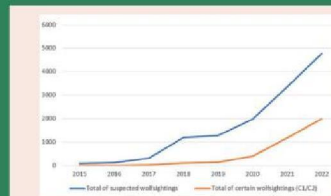
Damage per
affected
animal type

MONITORING

- Coordinating genetic analysis
- Coordinating monitoring in the field
- Management of wolf data
- Writing the wolf activity reports (every 3 months)

Total of
certain
wolfsightings
in the
Netherlands
2015-2022

Total of
(suspected)
wolfsightings
in the
Netherlands
2015-2022

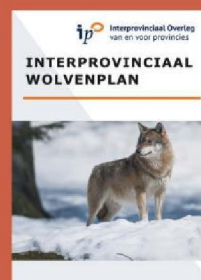
COMMUNICATIONS

- Spokesperson for BIJ12-tasks
- Publications of wolf reports
- Info via website: www.bij12.nl

POLICY

- Author of interprovincial management plan & guidelines
- Facilitating workgroups
- Secretariat National Consultation Wolf / advisory board
- Provincial wolf committees

BIJ12 supports the provinces in the Netherlands through the implementation of statutory tasks and by providing knowledge, information and data about the rural area and the living environment.

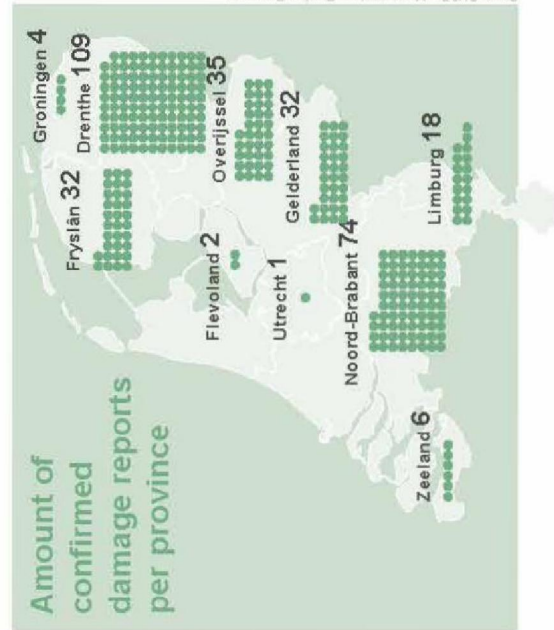
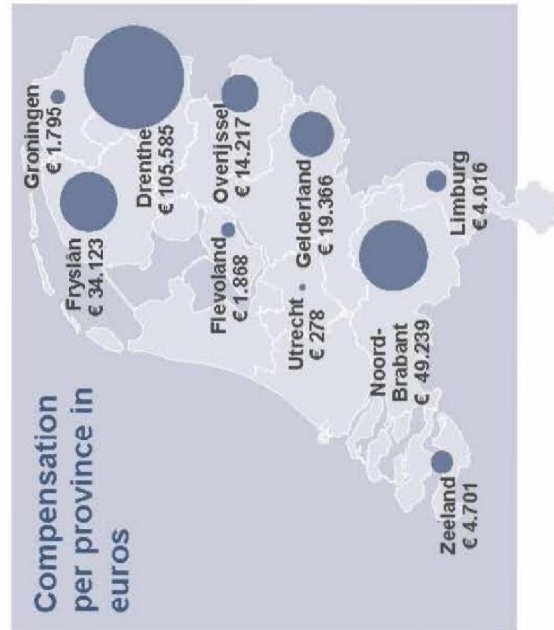
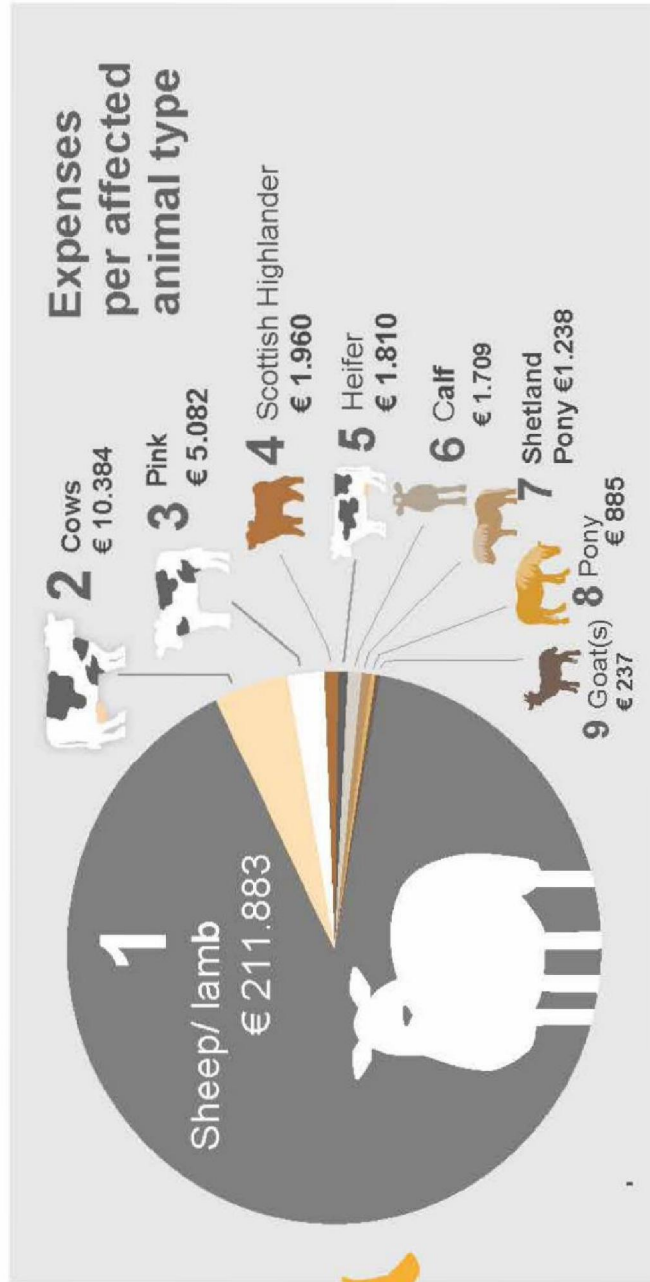
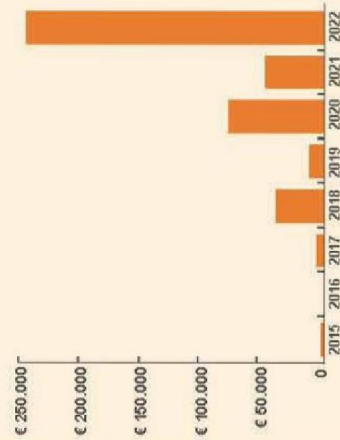
Numbers damage caused by the wolf 2022

These are the numbers of the expenses made by BIJ12 to compensate the damages caused by the wolf in 2022. The time frame runs from 1 november 2021 to 31 oktober 2022.

Total of compensation by all provinces combined
€ 235.188

Compensation since 2015

Bron: BIJ12 Vormgeving: Deelot Dierwerp

Provincie Gelderland

Markt 11

6811 CG Arnhem

Postbus 9090

6800 CX Arnhem

026 359 99 99

provincieloket@gelderland.nl

www.gelderland.nl